

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА
ПРОГНОЗУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ»**

Затверджено Вченою радою
ДУ «Інститут економіки та прогнозування
НАН України»
від «14» липня 2016 р. постанова № 90

Директор ДУ «Інститут економіки та
прогнозування НАН України»
академік НАН України

В.М.Геєць

«__» _____ 2016 р.

**ПРОГРАМА
вступного екзамену до аспірантури**

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	05 – «Соціальні та поведінкові науки»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	051 – «Економіка»
СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ	«Економіка та економічна політика»
РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ	3-й (освітньо-науковий)

Теоретико-методологічні засади аналізу економіки як системи суспільного господарства

Економіка як осередок і система суспільного господарювання, об'єкт і предмет економічної науки. Діалектична й функціональна єдність продуктивних сил, економічних зв'язків і відносин, соціальних інститутів господарської системи. Економічні категорії, закони і принципи. Система економічних законів. Економічна теорія та її основні складові. Політична економія і економікс. Мікроекономіка і макроекономіка. Інституціональна економіка. Позитивна і нормативна економічна наука.

Теоретико-методологічні засади аналізу економічної системи. Всезагальні методи пізнання. Економічний аналіз і синтез. Індукція і дедукція. Метод наукової абстракції. Спостереження. Статистичний аналіз. Економіко-математичні методи дослідження. Гіпотези. Експерименти. Узагальнення.

Функції економічної теорії як науки, навчальної дисципліни та підґрунтя економічної політики. Економічна теорія і ідеологія.

Місце економічної теорії в системі економічних наук та її взаємозв'язок з іншими дисциплінами.

Зародження і розвиток економічних знань. Видатні економічні школи. Меркантилізм. Класичний напрям. Марксистський підхід. Неокласична школа. Неокласичний синтез. Інституціональні течії.

Розділ 1. Загальні засади системи суспільного господарювання та економічного розвитку

1.1. Економічні потреби і виробничі можливості суспільства. Процес суспільного виробництва й відтворення

Економічні потреби суспільства, їх суть і класифікація. Закон зростання потреб. Економічні потреби і інтереси: діалектика взаємозв'язку. Організація суспільного господарювання й виробництва як умова реалізації інтересів й підґрунтя для всебічного задоволення потреб суспільства. Суспільний поділ праці. Продуктивні сили суспільства та їх структура. Суб'єкти й об'єкти суспільного виробництва.

Виробничі можливості суспільного господарства. Економічні ресурси суспільства, їх обмеженість і платність. Класифікація економічних ресурсів. Фактори суспільного виробництва. Зміст і характер праці. Результати праці. Споживчі блага та послуги. Інвестиційні товари.

Виробнича функція, принципи її розбудови, зовнішній вигляд та економічні характеристики. Межа виробничих можливостей суспільства.

Суспільний продукт, його властивості, структура і форми. Корисність продукту. Об'єктивна і суб'єктивна корисність продукту. Гранична корисність продукту. Необхідний та додатковий продукт.

Продуктивність праці та її показники. Інтенсивність праці, її форми й наслідки.

Суспільне відтворення, його види та типи.

1.2. Соціально-економічна система та її структура. Типи економічних систем

Економічні відносини та їх структура. Природно-економічні, соціально-економічні, організаційно-економічні відносини. Економічні та виробничі відносини. Діалектичний взаємозв'язок виробничих відносин і продуктивних сил. Спосіб виробництва. Економічні відносини та економічні закони. Суспільні інститути.

Економічна система та її загальна структура. Мікро- й макрорівні економічної системи. Суб'єкти соціально-економічної системи. Домогосподарства. Фірми. Держава.

Еволюція форм суспільного господарювання. Формаційний та цивілізаційний підходи до характеристики змісту та розвитку господарських систем. Процеси капіталізації і соціалізації. Ринкова економіка. Змішана економіка. Перехідна економіка інверсійного типу. Умови розбудови гармонійної системи суспільного господарювання.

1.3. Відносини власності як підґрунтя економічної системи суспільства

Суспільний характер праці; походження й еволюція відносини власності. Користування, розпорядження, володіння. Привласнення і відчуження. Власність в юридичному та економічному розумінні. Суб'єкти й об'єкти прав і відносин власності.

Форми власності на засоби виробництва і природні ресурси. Власність на робочу силу та підприємницький талант. Власність на предмети споживання. Інтелектуальна власність.

Власність та економічна влада. Взаємозв'язок відносин власності і управління. «Пучки» прав власності і трансакційні витрати.

Відносини власності як підґрунтя економічної системи й соціально-економічного устрою суспільства.

1.4. Людина в сучасній господарській системі. Формальні та неформальні соціальні інститути

Людина як передумова, суб'єкт, результат і критерій соціально-економічного розвитку. Моделі людини в економічній науці: найманий працівник, капіталіст, підприємець, раціональний господар, менеджер, егоїст, альтруїст, креативна особистість. Процес праці, його складові, характер, організація.

Науково-технічний прогрес та його вплив на систему суспільного виробництва. Формування суспільства знань. Гуманізація виробництва і демократизація соціально-економічних відносин. Зміст понять людського, соціального, інтелектуального капіталу.

Економічна поведінка господарських суб'єктів і види соціально-

економічних інститутів. Формальні і неформальні інститути господарської системи.

1.5. Форми організації суспільного господарювання. Товарне виробництво і гроші

Натуральна (традиційна) форма організації суспільного виробництва. Зміст, ознаки та історичні межі системи натурального господарювання. Причини й умови виникнення товарного виробництва. Проста та розвинена форми товарного виробництва.

Товар та його властивості. Споживча вартість. Мінова вартість. Теорії вартості і ціни: трудова, суб'єктивна психологічна, неокласична. Закон вартості.

Походження, сутність і функції грошей. Концепції грошей. Еволюція грошових відносин. Електронні гроші. Грошові агрегати. Структура сучасної грошової маси.

Грошовий обіг та його закони. Грошова система суспільства. Визначення грошової маси, необхідної для обслуговування товарного обігу. Гроші і ціна. Інфляція. Сталість грошового обігу та інструменти її забезпечення. Грошові реформи.

Суб'єкти і об'єкти натуральних і товарних відносин в сучасних умовах.

1.6. Ринок як форма організації сучасної економіки

Ринкові відносини, їх зміст та еволюція. Основні елементи, принципи і закони ринкової економіки. Функції ринку. Види ринків.

Суб'єкти й об'єкти ринку. Домогосподарства, фірми, держава.

Попит і пропозиція. Закони попиту й пропозиції. Криві попиту й пропозиції. Еластичність попиту й пропозиції.

Ринкова рівновага. Ціна рівноваги попиту і пропозиції. Ринкова ціна та її функції.

Конкуренція, її суть, види та форми. Досконала і недосконала конкуренція. Моделі конкурентних ринків Монополія. Олігополія. Монополістична конкуренція.

Кругообіг ресурсів та доходів в ринковій економіці.

Межі ринкових відносин. Необхідність державного регулювання ринкових відносин.

Інституційне забезпечення ринкової економіки. Інфраструктура ринку. Особливості відтворення ринкових відносин в Україні.

1.7. Держава та її економічні функції

Держава як суб'єкт економічних відносин. Необхідність і природа державного втручання в економіку. Соціально-економічні функції держави. Форми, методи та інструменти державного регулювання економіки. Державний сектор в економіці. Моделі соціального ринкового господарства.

Забезпечення правової бази господарювання. Державна власність, проблема оптимізації її розмірів. Перерозподіл економічних ресурсів.

Виробництво суспільних благ. Державні фінанси та фіскальна політика. Державний бюджет. Методи та інструменти державного регулювання кредитно-грошових відносин. Політика зайнятості і соціального захисту. Цільові державні програми.

Кругообіг продукту, ресурсів і доходів в моделі «фірми-державо-домогосподарства». Соціально-економічні функції держави в трансформаційній економіці. Державні пріоритети економічної стратегії України.

1.8. Капітал і наймана праця

Розвиток товарно-грошових відносин і перетворення грошей на капітал. Загальна формула руху капіталу, її зміст і суперечності.

Функції капіталіста як власника економічних ресурсів і підприємця. Теорії капіталу. Первісне нагромадження капіталу.

Капітал і наймана праця: особливості взаємозв'язку і взаємозалежності.

Вартість і ціна робочої сили як особливого товару: дискусійні аспекти. Поняття постійного та змінного капіталу. Наймана праця і виробництво додаткової вартості.

Капіталістичні відносини у сучасному світі.

1.9. Теоретичні засади функціонування позичкового капіталу і кредитних відносин

Позичковий капітал і його форми. Позичковий процент і його джерела. Норма позичкового процента. Поняття поточної, або дисконтованої, вартості.

Кредит як форма руху позичкового капіталу. Форми кредитних відносин. Комерційний і банківський кредит. Банки та їх функції. Джерела банківського прибутку.

Фінансовий капітал. Особливості функціонування фінансового капіталу на рубежі ХХ – ХХІ століть. Феномен фінансіалізації і фінансові кризи ринкової економіки. Глобальна фінансово-економічна криза 2009-2010 років.

1.10. Ринкові відносини в аграрній сфері

Сільська економіка. Відносини землеволодіння і землекористування як підґрунтя аграрного виробництва. Агропродовольчий комплекс і його структура.

Агробізнес. Фермерські господарства. Корпоративні, колективні і державні господарства.

Рентні відносини. Сутність і форми земельної ренти. Диференційна рента. Абсолютна рента. Монопольна рента. Рента й орендна плата.

Ціна землі як капіталізована рента. Ринок землі, його основні елементи та специфіка функціонування. Державна підтримка сільського господарства.

Становлення ринку земельних ресурсів в Україні.

Розділ 2. Мікроекономіка. Економічна поведінка виробників і споживачів

2.1. Підприємство й підприємництво в системі суспільного господарювання і ринкових відносин

Підприємство в системі суспільного виробництва і ринкових відносин. Підприємство і підприємництво. Сутність підприємництва. Підприємець та його якості. Підприємство і ділова фірма. Види підприємницької діяльності та основні організаційно-правові форми фірм.

Економічні ресурси підприємства, їх структура та кругообіг. Організація процесу виробництва. Закон спадної віддачі ресурсів.

Продукція підприємства та її економічні форми. Сукупний, середній та граничний продукт. Складові вартості і ціни новоствореної продукції. Вартість і собівартість. Додаткова та додана вартість. Види цін, цінова політика фірми, моделі ціноутворення.

Пропозиція фірми. Залежність еластичності пропозиції і життєвого циклу підприємства від чинника часу.

2.2. Кругообіг підприємницького капіталу. Валовий дохід і прибуток фірми

Підприємницький капітал, умови його накопичення і застосування. Ринкові активи фірми, їх структура. Матеріальні і нематеріальні активи. Необоротні і оборотні активи.

Кругообіг підприємницького капіталу, його стадії і функціональні форми.

Зношення і джерела оновлення основного капіталу. Амортизація, способи амортизаційних нарахувань.

Витрати виробництва, їх зміст і види. Альтернативні витрати. Сукупні, середні та граничні витрати. Закон зростання граничних витрат.

Витрати підприємства і витрати суспільства. Витрати і вигоди переливу.

Валовий дохід і прибуток фірми. Бухгалтерський і чистий (економічний) прибуток. Прибуток підприємства у короткостроковому і довгостроковому періодах, в умовах вільного ринку й недосконалої конкуренції.

Розподіл валового доходу і прибутку. Податки та платежі з доходів підприємства.

2.3. Заробітна плата, її економічні основи, форми і системи

Економіко-теоретичні засади визначення заробітної плати. Функції заробітної плати.

Види, форми і системи оплати праці. Погодинна, відрядна, комісійна форми заробітної плати.

Тарифна система. Колективні системи оплати праці. Система участі найманих працівників у прибутках.

Номінальна і реальна заробітна плата. Мінімальна заробітна плата та

критерії її визначення. Заробітна плата і продуктивність праці: взаємозв'язок та співвідношення.

Заробітна плата та дохід володаря «людського капіталу».

2.4. Акціонерне товариство як форма підприємницької діяльності. Корпоративний капітал

Акціонерне товариство (корпорація) і його характерні ознаки як ділової фірми. Види корпорацій. Корпоративний капітал. Внутрішні і зовнішні джерела формування акціонерного капіталу.

Акції та інші цінні папери фірми. Курс акцій і закономірності його руху. Ринок цінних паперів. Реальний і фіктивний капітал.

Доходи акціонерних товариств та їх розподіл. Корпоративний прибуток і дивіденд.

Особливості функціонування корпоративного капіталу на рубежі ХХ – ХХІ століть. Злиття й поглинання. Орієнтація на збільшення вартості компаній та її наслідки.

Розвиток корпоративного капіталу в Україні.

2.5. Домогосподарство як суб'єкт мікрорівня господарювання. Загальні засади економічної поведінки споживача

Домогосподарство як суб'єкт ринкових відносин. Функції та цілі домогосподарств. Домогосподарство як постачальник економічних ресурсів та осередок формування людського капіталу.

Доходи і витрати домогосподарства. Розподіл доходів на споживання, податки і заощадження. Функція корисності та умови її максимізації. Гранична і загальна корисність. Криві байдужості. Бюджетні обмеження та економічний простір споживання.

Місце домогосподарства в ринковому кругообігу продуктів, ресурсів і доходів.

Розділ 3. Макроекономіка. Закономірності функціонування національної економіки

3.1. Сукупний суспільний продукт: основні форми, методи обчислення, розподіл

Сукупний суспільний продукт як матеріальне підґрунтя економічного відтворення та суспільного добробуту. Просте і розширене відтворення. Форми сукупного суспільного продукту. Валовий національний продукт. Валовий внутрішній продукт. Чистий національний продукт. Національний дохід.

Валовий внутрішній продукт (ВВП) та його динаміка. Номінальний і реальний ВВП. Фактичний і потенційний обсяг національного виробництва. Національне багатство і його структура.

Методи обчислення національного продукту та національного доходу

(виробничий, кінцевого використання, розподільчий) на основі поточних і постійних цін. Індекс цін і дефлятор ВВП. Інфлювання та дефлювання ВВП. Темпи росту і приросту ВВП. Фактичний і потенційний обсяг національного виробництва. Методи врахування неринкових операцій та тіньової економіки. Чистий економічний добробут (ЧЕД).

Рух і розподіл національного продукту. Соціальна структура суспільства. Середній клас. Проблеми бідності і розшарування. Показники нерівномірності розподілу доходів у суспільстві: крива Лоренца, коефіцієнт Джині, децильний коефіцієнт та інші. Роль держави у перерозподілі доходів.

3.2. Макроекономічні показники в системі національних рахунків

Система національних рахунків (СНР) як нормативна база макроекономічного рахівництва. Основні категорії системи національних рахунків: інституційні одиниці, сектори, економічні операції, рахунки. Система цін. Додана вартість. Особливості застосування СНР в Україні. Модель міжгалузевого балансу В.Леонт'єва.

Основні макроекономічні показники: національний обсяг виробництва, загальний рівень цін, зайнятість. Валовий внутрішній продукт (ВВП) та методи його обчислення. Виключення подвійного рахунку. Динаміка ВВП в Україні.

Співвідношення між основними показниками системи національних рахунків. Чистий національний продукт. Національний дохід. Особистий дохід. Дохід кінцевого використання.

Нові макроекономічні показники: індекс використання людського потенціалу, рівень економічної свободи, рівень глобалізації економіки, глобальний інноваційний індекс.

3.3. Циклічність економічного розвитку і макроекономічна нестабільність. Кризи, безробіття, інфляція

Циклічність як загальна форма економічної динаміки за умов ринку. Сутність, структура та матеріальна основа економічного циклу. Види економічних циклів. Ділові (бізнес) цикли та їх фази.

Класифікація і періодичність криз. Теорії економічних криз. Кризи новітнього періоду. Трансформаційна криза. Фінансові кризи. Глобальна фінансово-економічна криза 2009-2010рр. та її особливості в Україні. Модернізація економіки як передумова сталого економічного розвитку.

Зайнятість: сутність і форми. Повна зайнятість, виробничий потенціал і ефективність виробництва.

Неповна зайнятість та її причини. Види і форми безробіття. Рівень безробіття. Закон Оукена. Державне регулювання зайнятості. Проблеми зайнятості та відтворення трудового потенціалу в Україні.

Інфляція, її зміст і види. Механізм розвитку і соціально-економічні наслідки інфляції. Стагфляція. Дефляція Крива Філіпса Антиінфляційна політика.

3.4. Макроекономічна рівновага

Макроекономічний кругообіг в умовах ринкової і змішаної економіки. Загальні засади макроекономічної рівноваги.

Сукупний попит. Фактори сукупного попиту.

Сукупне пропонування. Крива сукупного пропонування та її складові (кейнсіанський, проміжний та класичний відрізки).

Моделі економічної рівноваги. Кейнсіанський хрест. Мультиплікативний вплив сукупних витрат на валовий внутрішній продукт.

Рівноважний ВВП в умовах повної та неповної зайнятості.

3.5. Макроекономічне регулювання грошово-кредитних і фінансових відносин: Грошово-кредитна та фіскальна політика

Грошово-кредитна система, її складові та механізм дії. Рівні кредитної системи. Центральні і комерційні банки. Пенсійні фонди. Страхові компанії.

Макроекономічне регулювання грошово-кредитних відносин та його основні інструменти.

Сутність і функції фінансів. Державний бюджет. Податкова система та її види. Крива Лаффера.

Фіскальна політика. Державні витрати як складова сукупного попиту. Мультиплікатор державних витрат і податків.

Бюджетний дефіцит. Державний борг. Боргова криза, її наслідки та шляхи подолання.

3.6. Економічне зростання

Економічний розвиток та економічне зростання. Теорії економічного зростання.

Неокейнсіанські (Харрода-Домара) та неокласичні (Р. Солоу, Дж. Міда) моделі економічного зростання.

Продуктивність праці як основа економічного зростання. Вплив інновацій на темпи економічного зростання.

Проблеми зростання та сталого розвитку економіки України за умов глобальних викликів.

Розділ 4. Сучасні економічні системи. Світове господарство і міжнародні економічні відносини

4.1. Світове господарство. Інтеграційні процеси в світовій економіці

Світове господарство: етапи становлення і розвитку. Суб'єкти світового господарства. Розвинені країни. Країни з ринками, що розвиваються. Країни з перехідною економікою. Міжнародні економічні організації.

Структура світового господарства. Світогосподарські зв'язки та їх форми. Міжнародні економічні відносини.

Міжнародний поділ праці і спеціалізація. Міжнародна торгівля. Форми міжнародного руху капіталів й робочої сили. Міжнародні валютно-фінансові відносини. Міжнародна валютна система.

Міжнародна економічна інтеграція. Глобалізація і регіоналізація. Головні інтеграційні угруповання.

Валютно-фінансові організації.

4.2. Глобалізація світового господарства. Глобальні проблеми та економічні засади їх вирішення

Соціально-економічна глобалізація, її зміст, суб'єкти та суперечності. Причини виникнення та класифікація глобальних проблем суспільного господарювання. Глобальні економічні проблеми. Обмеженість виробничих ресурсів. Циклічність економічного розвитку. Безробіття, інфляція, бідність, соціально-економічна нерівність. Проблеми економічної відсталості окремих країн.

Глобальна екологічна криза та форми її прояву. Паливно-енергетична та сировинна проблеми.

Фінансіалізація економічних відносин. Глобальна фінансово-економічна криза, її причини й наслідки.

Вплив глобальних проблем на економічний розвиток України.

Економічні засади міжнародного співробітництва в розв'язанні глобальних проблем розвитку світового господарства.

Розділ 5. Еволюція наукових поглядів на зміст і розвиток економіки

5.1. Історія економічних вчень та її евристичний потенціал

Діалектика взаємозв'язку еволюції економіки та економічної теорії. Основні концептуальні підходи щодо адекватного наукового відтворення логіко-історичного процесу суспільного господарювання.

Й. Шумпетер про економічну думку та економічний аналіз. Моделі та періодизація розвитку економічної науки. Марксистський підхід. Кумулятивна модель (П.Дюгем, Р.Барр). Фальсифікаційна модель (К.Поппер). Модель наукових революцій (Т.Кун). Модель конкуруючих програм дослідження (І.Лакатош). Модель циклічного розвитку (Ш.Жід, Ш.Ріст). Кумулятивна модель Р.Барра, Р.Дорнбуша, С.Фішера. Модель зміни класичних ситуацій (Й.Шумпетер).

5.2. Економічні уявлення стародавнього Сходу. античного світу та середньовіччя

Загальна характеристика умов розвитку економічних уявлень у країнах стародавнього Сходу та джерел їх вивчення.

Економічна думка стародавнього Єгипту. Кодекс законів Вавілонії. Закони царя Хаммурапі.

Давньокитайська економічна думка. Конфуціанство. Легізм, даосизм, моїзм.

Економічна думка у Стародавній Індії. «Закони Ману». «Артхашастра». Економічні уявлення стародавніх іудеїв.

5.3. Економічна думка античного світу та середньовіччя

Економічна думка Давньої Греції. Погляди Платона, Ксенофонта, Аристотеля. Трагування економічних категорій. Теорія корисності, формула обміну, теорія грошей. Визначення економіки й економії. Вплив ідей Аристотеля на становлення й розвиток політичної економії.

Економічна думка Стародавнього Риму. Катон. Варрон. Колумелла. Ідеї земельних реформ братів Гракхів. Римське право в історії економічної думки.

Загальна характеристика середньовічної економічної думки та її пам'яток. Економічна думка раннього середньовіччя. Християнська доктрина Августина Блаженного.

Економічна думка пізнього середньовіччя. Канонічне право. Економічні погляди Фоми Аквінського («Сума теології»). Пояснення прибутку й проценту у пізніх кантоністів.

Пам'ятки економічної думки Давньоруської держави. «Руська правда». «Повість временних літ». «Повчання дітям Володимира Мономаха». Галицько-Волинський літопис. Полемічні рукописи 80-х років XVI століття.

5.4. Економічні вчення епохи первісного накопичення капіталу та доіндустріального капіталізму.

Формування меркантилізму як економічної доктрини. Особливості раннього меркантилізму (В. Стаффорд, Г. Скарuffі, Б. Даванцатті, Ж. Боден). Доктрина грошового балансу. Пізній меркантилізм. Теорія торговельного балансу (Т. Мен, А. Серра Дженовезі).

Особливості меркантилізму у Франції. Політика кольберизму. Погляди А. Монкретьєна.

Ідеї меркантилізму в Україні. Елементи меркантилізму в політиці українських гетьманів. Меркантилізм у поглядах Феофана Прокоповича. і

5.5. Економічна думка періоду індустріальної економіки (кінець XVII – середина XIX століть)

Становлення й розвиток класичної школи політичної економії.

Зародження ідей класичної політичної економії в Англії та Франції. В. Петті як перший професійний економіст. «Трактат про податки та збори»

(1622). Політична арифметика. Концептуальні погляди на багатство П. Буагільбера.

Ф.Кене як засновник школи фізіократії. Принцип «природного порядку». Вчення про еквівалентний обмін і чистий продукт, продуктивну та «безплідну» працю. Аналіз кругообігу капіталу і відтворення суспільного продукту в «Економічній таблиці» Ф. Кене. Буржуазні реформи та наукова спадщина Р. Тюрго.

А. Сміт – засновник системи наукової політичної економії. «Дослідження про природу та причини багатства народів» (1776): зміст та структура. Вчення про розподіл праці та гроші. Теорія цінності. Вчення про капітал. Теорія заробітної плати, прибутку та ренти. Проблеми відтворення. Концепція продуктивної і непродуктивної праці.

Економічна система Д. Рікардо. «Начала політичної економії та оподаткування» (1817). Розвиток теорії економічної цінності, грошей, заробітної плати і прибутку. Концепція земельної ренти. Теорія порівняльних переваг у зовнішній торгівлі.

Економічна концепція Т. Мальтуса. «Дослідження про закон народонаселення» (1898). Мальтузіанство і неомальтузіанство.

Інтерпретація вчення А. Сміта у працях Ж.-Б. Сея. Трифакторна модель економічного відтворення. Проблеми розподілу, надання виробничих послуг, функціонування ринків та економічної рівноваги. «Закон Сея».

Еволюція класичної школи в 1830-1840рр. у працях Дж. Мілля, Дж. Мак-Куллоха. Концепція відносної та граничної корисності В. Сеніора. Економічні судження Ф Бастіа. Теорія. Погляди Ф Бастіа і Г.Ч. Кері на процеси реалізації й розподілу суспільного продукту. Концепції національної економіки та протекціонізму Г.Ч. Кері.

Дж. Ст. Мілль. «Основи політичної економії» (1848). Критичний синтез класичних теорій цінності, капіталу, прибутку, ренти. Розвиток поглядів на зміст проценту та суспільного розподілу. Програма соціальних реформ Мілля.

Сучасні оцінки наукової спадщини класичної школи політичної економії.

Марксистська економічна теорія.

Соціально-економічні та ідейні передумови становлення теорії марксизму. Попередники марксизму та його основні складові. Утопічний соціалізм в Західній Європі. Погляди А. Сен-Сімона, Ш. Фур'є, Р. Оуена. Економічне вчення П. Ж. Прудона. Теорія «конституційованої цінності» і «робітничих грошей».

Марксизм. Економічна теорія та соціально-політична доктрина. Аналіз процесу капіталістичного виробництва. Структура та основні ідеї «Капіталу». Вплив марксизму на розвиток політичної економії. Теорія наукового соціалізму.

*Критика класичної школи політичної економії. Виникнення
альтернативних напрямів.*

Критика «економічної ортодоксії» класичної школи з позицій інтересів дрібних товаровиробників. С. де Сісмонді як предтеча німецької історичної школи та російського народництва.

Німецька історична школа. Зародження системи національної політичної економії. Економічні погляди Ф. Ліста. Ідеї протекціонізму. Стара німецька історична школа В.Рошер, К.Кніс, Б.Гільдебранд. Формування інституціональних підходів. Дослідження соціальних проблем та ролі соціальних інститутів Новою історичною школою. Теорії державного регулювання економіки Г. Шмоллера, Л. Brentano, К.Бюхера. Теорії соціально-орієнтованого та свідомо сформованого суспільства Новітньої історичної школи. Науковий доробок В. Зомбарта, М.Вебера, А.Шпітгоффа.

Зародження маржиналізму. Й.Тюнен як засновник граничного аналізу. Виробнича функція та ідея взаємозамінності факторів. Гранична продуктивність. Крива попиту А. Курно. Теорія дуополії. Ж. Дююї. Аналіз проблеми цінності суспільних благ та інтерпретація взаємозв'язку граничної корисності і попиту у працях Г.Госсена. Закони Госсена.

Поширення ідей класичної політичної економії в Україні. Порівняльний аналіз вчень меркантилістів, фізіократів та А.Сміта. Адаптація ідей класичного лібералізму до економічних умов Російської імперії у «Системі Михайла Балудянського», працях Т.Степанова, Д. Журавського, І. Вернадського.

5.6. Еволюція економічної думки в період індустріального піднесення провідних країн Європи та США у другій половині XIX – середині XX століть

Становлення та розвиток неокласичної традиції в економічній теорії.

Маржинальна революція як спроба перегляду у 1870-ті рр. ціннісної концепції класичної школи. Зміст, методологічні засади і основні наукові течії маржиналізму. Теорія граничної корисності австрійської школи (К.Менгер, Ф. фон Візер, Є.Бем-Баверк). Концепції грошей, ціни, капіталу і проценту.

Англійська школа маржиналізму. Концепція економічної рівноваги В. Джевонса та її розвиток у працях Ф. Уікстіда. Визначення поняття граничної продуктивності, «кривих байдужості», теоретичних засад поведінки фірми. Теорема Ф. Еджуорта $MC=MR$.

Кембриджська школа економічної теорії. Спроба наукового синтезу теорії економічної цінності класичної школи і теорії граничної корисності у працях А. Маршалла. Розбудова засад теорії економічного добробуту А. Пігу.

Лозанська математична школа. Модель загальної економічної рівноваги Л. Вальраса. Обґрунтування оптимального стану економічної рівноваги В.Парето.

Розвиток теорії загальної економічної рівноваги у працях представників американської школи маржиналізму. Дж. Б.Кларк. Концепція статички та динаміки в економічному аналізі.

Економічні концепції шведської (Стокгольмської) школи. К.Віксель. Г.Кассель.

Еволюція неокласичних ідей на початку ХХ ст. Теорії підприємництва та прибутку Ф.Найта та Й.Шумпетера. Інноваційна модель економічного розвитку в умовах вільної конкуренції. Теорії монополістичної та недосконалої конкуренції Е.Чемберліна і Дж. Робінсон.

Консервативна неокласика. Неокласичні теорії економічного зростання. Вчення про виробничу функцію. Функція Кобба-Дугласа. Багатофакторні моделі економічної динаміки Р. Солоу, Дж. Міда.

Становлення інституціональної економіки. Американський інституціоналізм початку ХХ ст. та його головні напрями: соціально-психологічний (Т. Веблен), соціально-правовий (Дж. Коммонс), кон'юнктурно-статистичний (У Мітчелл).

Історичні умови виникнення, зміст та еволюція теоретичної системи Дж.М. Кейнса. Програма макроекономічного регулювання господарської системи.

Особливості еволюції економічної думки в Україні у другій половині ХІХ – на початку ХХ століть.

Київська «реально-психологічна» школа М.Бунге (А.Антонович, Г. Цехановецький, Д. Піхно і інші). Розвиток теорії економічної цінності й розподілу з урахуванням ідей німецької історичної школи.

Соціально-історичний напрям економічних досліджень (П.Мигулін, В.Железнов, М. Соболев, В. Левитський, П. Лященко, В. Косинський, К. Мацієвич, К.Воблий і інші). Застосування принципів інституціональної економіки до аналізу еволюції аграрних відносин, кооперативного руху, фінансів і кредиту, розробки заходів економічної політики, визначення і розв'язання проблем монопольної влади.

Розробка засад синтетичної концепції цінності, інвестиційної теорії циклів, монетарної економіки, теорії розподілу та кооперації у працях М. Туган-Барановського.

Є. Слуцький як один з засновників сучасної математичної теорії попиту, праксеології та аналізу довгих циклічних коливань економіки.

Економічна думка радянського періоду. Концепції змішаної економіки у працях економістів ринкової орієнтації у 20-ті рр. ХХ століття. Розробка засад прогнозного генетичного планування. Формування політичної економії соціалізму.

5.7. Економічна думка постіндустріального періоду

Становлення неоліберального напрямку економічної думки. Лондонська школа. Концепція «спонтанного порядку» Ф. Хайека. Ордоліберальні ідеї фрайбурзької школи (В. Ойкен). Розробка теоретичних засад соціального ринкового господарства (В. Рьопке, А. Мюллер-Армак, Л. Ерхард). Французька неоліберальна школа (М.Алле).

Економічний неоконсерватизм. Чиказька школа монетаризму. Монетарна модель циклу М. Фрідмена. Неокласичне відродження. Теорія економіки пропозиції (Дж. Гілдер, Р. Манделла). Парадокс А. Лаффера. Нова класична макроекономіка – теорія раціональних очікувань. Т.Сарджент, Р.Лукас, Н.Уоллес. Неокласичний синтез П.Самуельсона.

Неоінституціональна економіка. Обґрунтування концептуальних засад системної трансформації капіталізму під впливом дифузії прав власності, управлінської революції, революції доходів, становлення інститутів соціального партнерства.

Концептуальне забезпечення засад суспільства загального добробуту. Теорії індустріального суспільства (Дж. Гелбрейт, У. Росту), дирижизму (Ф.Перу), інституціонально-соціологічного обґрунтування проблем економічного розвитку (Г. Мюрдаль, Д. Белл, А. Льюїс) .

Концепції трансакційних витрат та природи фірми Р.Коуза. Формування основ економічного імперіалізму (Г.Беккер).

Теорія суспільного вибору (К.Ерроу, Д.Блек, М. Б'юкенен). Обґрунтування можливостей економічного зростання представниками кон'юнктурної школи (С. Кузнець, Ф. Модільяні, Р. Солоу).

Розвиток кейнсіанських ідей. Інтерпретація кейнсіанських поглядів у працях А. Хансена, С.Харріса (США), Г. Ардана (Франція), Г. Мюрдаля, Е. Вігфорса (Швеція). Некейнсіанські моделі економічного зростання (Р.Харрод, Є. Домар). Посткейнсіанство. Теоретичні підходи до вирішення проблем розподілу у працях Дж. Робінсон, Т. Сраффи, Н. Калдора.

Концепції технологічного детермінізму економічних відносин, стадій економічного зростання (У. Росту). Обґрунтування моделей (німецька, французька, скандинавська, лейбористська) змішаної економіки, теоретичних засад й принципів економічної інтеграції (Я. Тінберген, Дж. Мід, Б.Баласса).

Теорія «нового індустріального суспільства» (Дж. Гелбрейт). Футурологія. Ініціювання концепцій постіндустріального (Д.Белл), суперіндустріального (Е.Тоффлер), інформаційного (М. Кастельс) суспільства, економіки знань (Т. Сакайя).

Економічна думка в Україні в другій половині ХХ – на початку ХХІ століть.

Початок перегляду постулатів політекономії соціалізму в 1960-1980-х рр. Спроби з'ясування причин неефективності централізованої системи управління та обґрунтування необхідності поживлення ринкових механізмів господарювання у працях О. Лібермана, В. Корнієнко, Ю. Пахомова, І. Ястремського, В.Черняка, О. Агафонова, інших вчених.

Розроблення теоретичних засад транзитивної економіки та моделі інтеграції національної економіки у світове господарство в 1990-ті рр.

Концепції модернізації національної економіки на початку ХХІ століття.

Рекомендована література

1. 25 ключевых книг по экономике / А. Бейтон, А. Казорла, Н. Долло, А. М. Дре / Пер. с франц. – Челябинск: Урал LTD, 1999.
2. *Белл Д.* Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Пер. с англ. – М.: Academia, 1999.
3. *Беляев О.О., Бебело А.С.* Політична економія. – К.: КНЕУ, 2001.
4. *Блауг М.* Экономическая мысль в ретроспективе: пер. с англ. – М.: Дело Лтд, 1994.
5. *Бродель Ф.* Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV – XVIII ст.: У 3-х томах. – К.: Основи, 1997.
6. *Ван дер Вее Г.* История мировой экономики: 1945–1990 гг. — М.: Наука, 1994.
7. Всемирная история экономической мысли: В 6-ти тт. М.: Мысль, 1987-1997.
8. *Довбенко М.В.* Сучасна економічна теорія. Економічна нобелелогія. – К.: Академія, 2005.
9. *Жид Ш., Рист Ш.* История экономических учений. – М.: Экономика, 1995.
10. *Задорожна Н.В.* Мікроекономічна теорія виробництва і витрат: – К.: КНЕУ, 2003.
11. *Злупко С.М.* Історія економічної теорії. – К.: Знання, 2005.
12. Институциональная архитектура и динамика экономических преобразований / Под ред. А.А. Гриценко. – Х.: Форт, 2008.
13. История мировой экономики: Учебник для вузов / Под ред. Г.Б.Поляка, А.Н.Марковой. – М.: ЮНИТИ, 2003.
14. История экономических учений. / Под ред. А. Г. Худокормова. – М.: Изд-во МГУ, 1994.
15. История экономических учений / Ред. В.С. Автономов. – М.: ИНФРА-М, 2004.
16. Історія економічних учень / Л.Я.Корнійчук, Н.О.Татаренко, А.М.Поручник та ін.; За ред. Л.Я.Корнійчук, Н.О.Татаренко – К.: КНЕУ, 2001.
17. Історія економічних учень: Підручник.: У 2-х частинах / За ред. В.Д.Базилевича. К.: Знання, 2005.
18. Історія економічної думки України / Р.Х.Васильєва, Л.П.Горкіна, Н.А.Петровська та інші. – К.: Либідь, 1993.
19. *Камерон Р.* Краткая экономическая история мира. От палеолита до наших дней / Пер. с англ. – М.: РОССПЭН, 2001.
20. *Кейнс Дж. М.* Трактат про грошову реформу. Загальна теорія зайнятості, процента та грошей / Укл. Феценко В.М. – К.: АУБ, 1999.
21. *Корнійчук Л.Я.* Історія економічної думки України. – К.: КНЕУ, 2004.
22. *Коуз Р.* Фирма, рынок и право / Пер. с англ. М.: «Дело ЛТД», 1993.
23. *Кун Т.* Структура научных революций: Пер. с англ. / Сост. В.Ю. Кузнецов. – М.: ООО «АСТ», 2001.

24. *Леоненко П.М., Юхименко П.І.* Економічна історія. – К.: «Знання-Прес», 2004.
25. *Макконнелл К.Р., Брю С.Л.* Аналітична економія. Принципи, проблеми і політика: У 2-х частинах / Пер. з англ. – Львів: Просвіта, 1997-1999.
26. *Маньків Т.* Макроекономіка. – К.: Основи, 2000.
27. *Маркс К.* Капітал: У 4-х томах. // Маркс К., Енгельс Ф. Твори, 2-е вид., тт. 23-26.
28. *Маршалл А.* Принципи економічної науки / Укладач Фещенко В.М. – К.: АДС «УМК Центр», 2001.
29. *Негшиш Т.* История экономической теории: Пер. с англ. / Под ред. Л.Л. Любимова и др. – М.: АО «Аспект Пресс», 1995.
30. *Павленко Ю.В.* Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства. – К.: Либідь, 2000.
31. *Панорама экономической мысли конца XX столетия: В 2 т.: Пер. с англ. / Под ред. Д. Гринзуэя, М. Блини, И. Стюарта. – СПб.: Экономическая школа, 2002.*
32. *Перехідна економіка / За ред. В.М. Гейця. – К.: Вища школа, 2003.*
33. *Проскурін П.В.* Історія економіки та економічних учень. Нариси економічної історії індустріальної цивілізації. – К.: КНЕУ, 2005.
34. *Рикардо Д.* Начала политической экономии и налогового обложения. М.: Госполитиздат, 1955.
35. *Робинсон Дж.* Экономическая теория несовершенной конкуренции / Пер. с англ. Вступ, статья и общ. ред. И.М. Осадчей. – М.: Прогресс, 1986.
36. *Савченко А.Г., Пухтаєвич Г.О., Тітьонко О.М.* Макроекономіка. – К.: Либідь, 1999.
37. *Селигмен Б.* Основные течения современной экономической мысли. – М.: Прогресс, 1968.
38. *Смит А.* Исследование о природе и причинах богатства народов. – М.: Соцэкгиз, 1962.
39. *Сей Ж.-Б.* Трактат по политической экономии. Бастиа Ф. Экономические софизмы. Экономические гармонии. – М.: Дело, 2000.
40. *Тимочко Н.О.* Економічна історія України. – К.: КНЕУ, 2005.
41. *Туган-Барановский М.И.* Периодические промышленные кризисы. История английских кризисов. Общая теория кризисов. – М., 1914.
42. *Туган-Барановський М.І.* Політична економія. Курс популярний / Відп. ред. Т.І.Дерев'янкін. – К.: Наукова думка, 1994.
43. *Фандель Г.* Теорія виробництва і витрат / Пер. з нім. – К.: АКСОН, 2000.
44. *Фещенко В.М.* Дослідження проблем становлення та розвитку ринкового господарства в працях економістів України другої половини ХІХ – початку ХХ ст. – К.: КНЕУ, 2003.
45. *Хикс Дж.* Теория экономической истории. Пер. с англ. / Общ. ред. и вступ. ст. Р.М. Нуреева. – М.: НП «Журнал Вопросы экономики», 2003.
46. *Чемберлин Э.* Теория монополистической конкуренции: Реориентация теории стоимости. Пер. с англ. / Под ред. Ю.Я.Ольсевича. – М:

Экономика, 1996.

47. *Шумпетер Й.* История экономического анализа: В 3 томах. – СПб.: Экономическая школа, 2004.

48. *Шумпетер Й.* Теория экономического развития Исследования предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры. – М., 1992.

49. *Юхименко П.І., Леоненко П.М.* Історія економічних учень. – К.: Знання-Прес, 2000.